

ՏԱՍՆ ԵՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԿԿ

Տարեկան գինը 10 բուրջի, կէս տարվանը 6 բուրջի, Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին Տեսչութիւնը, Նամակ խմբագրին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մայրաքաղաք. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱՎԻՆՆԵՐ.—ԲՈՐՍՍ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. Ներքին.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մի քանի գծեր երևանի քուրթերի կենսաբան.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՍԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ս. Էմիլիան, 20 նոյեմբ.

Ձեր բարեհաճութիւնն եմ խնդրում «Մշակի» միջոցով յայտնելու խորին շնորհակալութիւնս այն անձանց, որոնցից շնորհաւորական հեռագրեր և նամակներ ստացած լինելով նոր պաշտօնիս առիթով, հարաւորութիւն չունեմ առանձին առանձին պատասխանելու:

Աղօթարար՝ Արիստակէս Կարապետ

ՆԱՍԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 22 նոյեմբերի

Ձեր խմբագրութեամբ հրատարակվող «Մշակ» րազդի № 132-ի մէջ թատրոնական մասնագործիկն իրաբերմամբ տպված էր մի լուր, որ, ի միջի այլոց, ասված էր, թէ մասնագործու խնայել է առ 3րի տոմսակներ մեր յայտնի դրամատուրգին և հայ բնին 30 տարի ծառայած երկու դերասաններին: Այն ինչ, ասված է նոյն լուրի մէջ, մենք մասնագործի անդամներս, իբր թէ մեր տոմսակներ ենք բաժանում մեր ծանօթներին: Թող առեք յայտնել, պարոն խմբագիր, որ այդ լուրը ծայրէ ի ծայր սխալ է և ձեզ, դժբաղդաբար, ինչպէս երևում է, մոլորեցրել են: Առաջ ենք բերում մասնագործիկն արձանագրութիւնից մի քաղցածք, որ վերաբերում է ձեր տոմսակներին և որ ճշդի պարզում է հարցը: «Ուղարկել տեղական խմբագրութիւններին տոմսակներ 2-դ կարգի, ուղարկել պ. Գ. Սունդուկեանցին մի տոմսակ 1-ին կարգի, դերասան և դերասանուհի պ. և տ. Չաչկեաններին բաղկաթուղի 3-դ կարգի: Մասնագործիկ միաձայն վճուց որ իր անդամներին ոչ ոք իր առունը չունենայ ձեր պաշտօնի տոմսակ վերցնել իր ընտանիքի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Մի քանի ԳՅԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ԹՈՒՐԿԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Գաւառական թղթակցից յատուկ պարտականութիւն ունի իր թղթակցութիւնները ներքին վերցնել իրան չբնագատող ժողովրդի կենսաբան: Ձեր առնեք երևանի հայն ու նրան չբնագատող թուրք տարրը: Թուրքերը որպէս բնիկ տեղացիներ շատ վաղուց են ապրում Երևանի նահանգում. նրանք մնացորդ են այն արշաւող, առաջ, սելջուկ, թաթար, թուրքմէն, մոնղոլ, զԵԿԵՐԱՅ կոչված ցեղերի, որոնք սկսած շատ վաղ ժամանակներից արշաւել են Հայաստանի վրա. դեռ մեր երկիրն արշաւու գրող պատճառ եղել է աւարառութիւնը և կրօնի խտրութիւնը: Արշաւանք կատարելուց յետոյ իւրաքանչիւր անպաղ զորացից մի քանի խմբեր մնացել են այդ երկրներում, կապվելով տեղային հողի ու ջրի հետ. երբեմն իրանք են տեղացիները աղքատութեան ենթարկվել, երբեմն էլ բնիկ աղքատներին է նրանց իր աղքատութեան ենթարկել.—Այդ արշաւանքները կատարվել են փոքր-Ասիայում, — Հայաստանում և Պարսկաստանում և նրանց զրացի երկրներում:

համար... (Արձանագրութիւն թատր. մասնագործիկի № 4-դ. 3-ին օգոստոսի 1891 թ.)

Սեղծիկ սկզբին մասնագործու, այս արձանագրութեան հիման վրա, ուղարկեց տոմսակներ բոլոր յիշեալ անձանց և հաստատութիւններին, իսկ պ. Սունդուկեանցին մասնագործիկ կողմից բերանացի, կօմիտէի անդամների մէջի բերանով յայտնելով, որ նրան յատկացրած է թատրոնում մի որոշ բաղկաթուղի 3-ուց և 2-ուց, որ պ. Սունդուկեանց անմիջապէս հրաժարվեց մասնագործիկ յարգանքը ընդունելուց. իսկ տ. և պ. Չաչկեանները վերադարձրին մեր ուղարկած տոմսակները, պատասխանելով «թատրոնը մեր հիմնած տունն է, ուստի մեզ համար անպատուութիւն է ձեր տոմսակ ընդունելը»:

Այս է ճշմարտութիւնը: Ինչ վերաբերում է մեր ծանօթներին ձեր տոմսակներ բաժանելուն, այդ հիմնովին սխալ է:—Բացի մասնագործիկն մի քանի անդամներից, ոչ ոք ձեր մտքը չունի թատրոնում:

Գալով ձեր այն նկատողութեանը, թէ «մասնագործիկն մեծամասնութիւնը չէ պատկանում ինտելիգենցիային, թէ մենք անընդունակ ենք և անտակտ, այդ մասին անվայել ենք համարում խօսել, քանի որ մարդկանց կարծիքները սահմանափակ տարբերվում են:

Ի դիմաց մասնագործիկի ցօղաննէս ցօղաննիսներն (երևանցի):

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարում տպուած ենք Թիֆլիսի հայոց թատրոնական մասնագործիկ կողմից գրված նամակը, որից երևում է թէ «Մշակի» № 132-ի մէջ մեր գրված նկատողութիւնը անարդար էր Յայտնվում է, որ մասնագործիկն օգոստոս ամսին իր կայացրած արձանագրութեամբ վճուել է առ 3րի տոմսակներ թատրոնի բաղկաթուղիներում թէ պ. Սունդուկեանցին և թէ պ. Չաչկեանին ու նրա կնոյը, սակայն երեքն էլ մերթիւն են տոմսակները ընդունելու:

Հաստատուած լուրեր ենք, որ «Տարազ» պատկերազարդ շաբաթաթերթի հարցրած և «Մշակի» № 128-ի մէջ արտատպված լուրը, իբր թէ Արիստակէս Կարապետ Սեղծիկեան դատարանութիւն ունի իր համար մի ամբարանայ կառուցանել Աւան կղզու վրա, հիմնովին սխալ է և կատարելով մեր երկրները և տիրապետելով տեղացի ազգերին, տեղացի ազգերից շատերը կամայ թէ ակամայ ոչնչացան, ձուլվեցին նրանց հետ: Հայերը չնորհիւ իրանց ընտանեկան կազմակերպութեան և առանձնայատկութեան, ունենալով ամուր պարիսպ քրիստոնէական կրօնը, թէ և մեծ մասամբ կրօնովեցին, բայց և այնպէս դիմացան այդ հարձակներին և այժմ ապրում են չնորհիւ իրանց ինքնուրոյնութեան: Իսկ Պարսկաստանում պարսիկները լինելով կրակապաշտ ժողովուրդ, չը կարողացան դիմանալ այդ հարձակներին: Արաբացիների արշաւանքի ժամանակ ընդունեցին իսլամը. դարերի ընթացքում կրօնի միութեամբ ձուլվելով այդ ցեղերի հետ, այդ բոլոր ցեղերից կազմվեց Պարսկաստանում մի խառնուրդ.—բոլորն էլ մի անունով կոչվեցին թուրք, երբեմն էլ պարսիկ,—որովհետեւ թուրք տարրը շատ էր, —իսկ Պարսկաստանում բուն պարսիկ տարրը առանձին է, որը տիրում է իշխում է թուրք ցեղերին:

Արիստակէս խառնիճաղանք ցեղերի արշաւանքը Հայաստանի վրա շարունակաբար կեղծ է հայոց պատմութեան ընթացքում, սկսած Արտաշէսների, Տրդատի և նրանց յաջորդների ժամանակներից, — մինչև 19-որդ դարի առաջին քաղաքը, մինչև առևտայ տիրապետութիւնը կողկապին և մեր երկիրն: Թէ և առևտայ հզօր կառավարութիւնը տիրելով մեր երկիրն, սանձահարեց այդ վայրենի լեռնականների հրոսակները, աւերածները, սալային պատերազմները անպալաս եղան. պատերազմներ ճանկատուանի և Պարսկաստանի հետ ուսանելը ունեցան մինչև մեր օրերը: Ուրեմն ինչ հետեանք են ունեցել կամ աղքատութիւն թողնել հայերի վրա այդ արշաւանքները, անդադար շարունակվող պատերազմները, սպանութիւնները, կողկապետները, դերութիւնները, հալածանքներն ու թշուառութիւնները:

Այդքանը կարելի է միայն ասել, որ երբ մի երկիր շարունակ ենթակայ է լինում դանաղան արշաւանքների, պատերազմների, հալածանքների, թշուառութիւնների, այդ երկիրը փչանում է, աւերվում է ու բարոյապաշտ լինում, ներթափանց, բարոյապաշտ և ֆիզիկապէս, իսկ այդ ժամանակ ժողովրդի մէջ ազնիւ զգացմունքները մտնում են, վարքն ու բարքը կոշտանում է, կենսաբան վրա ունեցած աշխարհայեցողութիւնը նեղանում ու սանձանախակվում է, այդ աղքը կամ ժողովուրդը կորցնում է իր ունեցած արեւ ու բարի յատկութիւնները, ինչու է իր նախկին բարձրութիւնից, այն ազնիւ զգացմունքներից, որ ունի իր քաղաքական գոյութեան շրջաններում, այդ աղքը թէ և ֆիզիկապէս ապրում է, բայց հոգեպէս մեռած է, բարոյապաշտ խախտված է: ձիւղ այդ բաղդին է ներթափանցել մեր երկիրը և հայ ժողովուրդը:

րող է համարվել չարամիտ կատակներից մէկը, ի հարկէ, ոչ թէ «Տարազի», այլ նրա թղթակցի կողմից: Սեղծիկեան եպիսկոպոսը երբեք դիտաւորութիւն չէ ունեցել այդ տեսակ ամարանոց կառուցանելու և չէր էլ կարող ունենալ, քանի որ ամենքին յայտնի են նրա ներթափանց վերին աստիճանի սուղ միջոցները, որոնք երբեք չէին թող տայ իրան ամենամանչան շինութեանն անգամ ձեռնարկելու:

Տեղական թէ հայոց և թէ առևտայ լրագրիները հարգում են, որ Թափրիզից կաթողիկոսական պատրաստութիւնը ընտրված է պ. Սիմէօն Թումանյանց, իսկ նրա փոխանորդ պ. Ալեքսանդր Մէլիք-Ազարեանց:

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեցան երկու գրքեր, «Բանաստեղծութիւններ» և «Բնութեան երկեր» վերնագրով. մինը տպագրված է Թիֆլիսում, միւսը Մոսկվայում: Գրքերի հեղինակն է պ. Սիմէօն, որը ծանօթ է ընկերացող հասարակութեան մինչև այժմ՝ զխառնապէս մանկական ընթերցանութեան համար հրատարակած ոտանաւորներով և գրուածքներով: Այդ ճիւղի մէջ երկուստարը հեղինակը աջողութիւն է ունեցել: Երկու գրքերի մէջ կենտրնված են մօտ տասն տարեկան ընթացքում գրած ոտանաւորները: Մոսկվայում տպագրված գրքն արժէ 25 կոպէկ, իսկ միւսը 65 կոպէկ:

Մի նկատողութիւն մեր հեղինակներին և թարգմանիչներին: Ժամանակ է արդէն թողնելու երկար տարիներից ի վեր ընդունած ազնիւ սովորութիւնը գրքերի վերջերում բաժանորդներին անուանացուցակը տպագրելու: Ճշմարիտ, քնն մի բարեգործութիւն է գրքին փող տալ և դնել, որ հարկատու լինի անպատճառ դրանց արշինանոց անունները տպագրել գրքերի վերջում: Պէտք է հասկանալ, որ կթէ մի որ և է սովորութիւն մի պղտիկ հիմք ունի սրանից տասն քսան տարի առաջ, նոյնը չէ կարող ունենալ և այժմ Հանգամանքները բաւական փոխված են:

Լուրեր ենք, որ վրաց թատրոնը թայլուութիւն է ստացել ներկայացնելու «Հայրենիք» անունով վրացերէն յայտնի պիեսան, որի ներքին վերցրած է պարսիկների դէպի վրաստան արած արշաւանքների ժամանակից: Այսու է, որ մտադրու-

թիւն կայ նոյն պիեսան թարգմանել և ներկայացնել հայերէն լեզուով ևս:

Թիֆլիսի ծանօթ պոլսեցի շնորհալի դերասան պ. Մնակեան, ինչպէս երևում է կ. Պօլսի լրագրիների հարցրած տեղեկութիւններից, այժմ իր խմբով ներկայացումներ է տալիս կ. Պօլսում:

Մեզ հարցրում են, որ Թիֆլիսի հայոց «Հրատարակչական ընկերութիւնը» յանձնել է նորից թարգմանելու Գօգոլի նշանաւոր «Տարաս Բուլբա» գրուածքը ամբողջութեամբ, ի նկատի ունենալով, որ սրանից առաջ արած հայերէն թարգմանութիւնը ամբողջ չէ, և ոչ էլ ըստ արժանոյն աջողված: Գոնէ փոքր ի շատէ նշանաւոր գրուածքների օրինաւոր թարգմանութիւնն ունենայինք, ապա թէ ոչ մեր այժմեան տղա թարգմանիչները չնորհով բարբոսի կը խայտառակենք հայոց թարգմանական գրականութիւնը:

Այսօր, երեքշաբթի, 26-ին նոյեմբերի, երկուցեան 7 1/2 ժամին, կայանալու է կայսերական կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան հերթական ժողովը: Բացի ընթացիկ գործերից, պ. կ. Ա. Գօրբաչևի կը կարդայ մի դեկուցում «Շերամի» սերմը պատրաստողների գործունէութեան մասին Անդրկովկասում: Ներկայ կարող են լինել և կողմնակի անձինք:

Նոյեմբերի 15-ից սկսել է լոյս տեսնել Բուլգարիայի Բուլգարի քաղաքում, պ. Թումանյանի խմբագրութեամբ, հայերէն մի երկաշաբաթաթերթ «Գանուբ» վերնագրով: Լրագիրը իրան նպատակ է դնում Բուլգարիայի և Ռումինիայի հայերի մասւոր զարգացմանը ծառայել: Առաջին համարը շատ թոյլ է կազմված և գրված է արևմտեան հայերի բարբառով: Միայն «Կաթողիկոսական խնդիր» վերնագրով յօդուածը մասամբ իր վրա ընկերացող ուղարկութիւնն է դարձնում: Լրագիրը գինը Պարսկաստանի համար 8 Քր., կամ 3 բուրջի է, իսկ ուրիշ երկրներին համար 12 Քր., կամ 5 բուրջի (պոստային ծախսով): Խմբագրութեան հասցէն հետեւեալն է, Roustchouk (Bulgarie) Rédaction du journal «Le Danube»:

Նոյեմբերի 23-ին, Թիֆլիսի նահանգական դատարանում նշանակված էր «Արձագանքի» և «Տարազի» խմբագիրները՝ Ա. ցօղաննիսներ և Տ.

Այժմ հայ ժողովուրդը կարծես խոր քնից սթափվելով, ցաւերից առողջանալով, առաջ է դնում իր ունեցած առանձնակի յատուկ ընդունակութիւններով, ճարտիկութեամբ և առաջադիմութեամբ: Ահա տեսնում են նախկին հիւանդոտ հայոց այժմ անազնի փոփոխութիւնն է ընդունել, առաջադիմութիւնն է ցոյց տուել, թէ եւրօպական նոր արհեստների մէջ, թէ վաճառականութեան մէջ և թէ զանազան նոր կարգերի մէջ: Ինչ է ներկայացնում նախկին հային տիրապետող թուրքը:

Պէտք է ասել, որ թուրքերը այժմ էլ նոյնն են մնացել, ինչ որ էին առևտայ տիրապետութիւնից շատ առաջ: Թուրքերը կարծես ընդունակ չեն ընդունել մի նոր բան թէ հայերից և թէ տիրապետող աղքատութիւնից. հենց այժմ էլ շարունակ նկատվում է մուսուլմանութիւնը թուրքերի մէջ, ամենապիտոք բացառութեամբ: Օրինակ, հայերը թուրքերից մի որ և է բան առնելիս իրաւունք չունեն ձեռք տալու թուրքի ապրանքին. եթէ սխալ վերջով միամիտ քրիստոնեաներից մէկը ձեռք տուեց նրանց մի որ և է ծախու ապրանքին (ուտեղեղն), իսկոյն դադանակի մի հարուածով գետին վայր կը գործն կամ թէ առաջուց նախադրուցներով կասեն. «ձեռք մի տուր, ձեռքերդ կեղտոտ է»: Իմ ներկայութեամբ մի որ մի թուրք չերկի մի հարուածով պատառեց մի հայի զուխ:

Նազարեանի գործը: Գատարանական դաշինքում՝ բացի վիաներից, ներկայ էին մի քանի հոգի հետաքրքրվողներ միայն: Նրանք բացվելուց յետոյ՝ մեղադրվող Նազարեանի պաշտպան, փաստաբան Կարաբէգով հիմնվելով այն բանի վրա, որ մի քանի վիաների բացակայութենէն զօտարացնում է մեղադրանքի երկու զլխաւոր կէտերի քննութիւնը, առաջարկեց յետագայ գործի քննութիւնը Մեղադրող կողմի, այն է Ա. Յովհաննէսիանի պաշտպան, փաստաբան Աւարով, առաջարկում էր գործը քննել ներկայ նիստում: Նոյն էր խնդրում և պ. Յովհաննէսիան: Գատարանը, խորհրդակցելով, վճեց յետագայ գործի քննութիւնը:

Ինչպէս երևում է. նոյեմբերի 23-ին, նահանգական դատարանում, լրագրական գործի քննութիւնը բաւական ուրախութիւն էր պատճառել դատարանի պաշտօնեաներին: Մի քանի պաշտօնեաներ ուղղակի ասում էին. «Գլուխդ մենք ամեն օր Բօրչալուի թուրքերի երեսը տեսնելով, և նրանց սպանութիւնների և աւազակութիւնների գործերը քննելով, զոնէ այս անգամ դաշինքում ինտելիգենտ մարդիկ տեսնելու բազմ ունեցանք»: Մենք համաձայն չենք այդ մի ամիս կարծիքին. գուցէ դատաստանական պաշտօնեաների համար ակելի դուրեկան է Բօրչալուի փախախտութիւնների փոխարէն, սերտուկաւոր անձինք տեսնել դատաստանական դաշինքներում, բայց ինչ կը լինի մեր հասարակութեան դրութիւնը, եթէ աւազակաբարոյ, ազէտ թուրքերի հետ միասին դատաստաններ չէմքեր սկսեն մաշել և չինտելիկները, և գրական գործիչները, և խմբագիրները, և քանակները, մի խօսքով ինտելիգենտ մարդիկ...»

Ինչպէս լսել է «Тифл. Листок» լրագրից, թիֆլիսի քաղաքային դուստի քարտուղար իշխան Արդուլեան—Երկայնաբազուկ դիմել է կառավարութեան, թոյլտուութիւն խնդրելով, եկող տարվանից մեր քաղաքում մի նոր շարժաթիւնի հրատարակելու, «Իրեւ» անունով, ուսերէն լեզուով:

Մտկայի գեղարուեստներին ընկերութիւնը բացել է մի մեծ ցուցահանդէս, որից գոյացած գումարը պէտք է յատկացվի ուսու սովեւաներին:

Լսում ենք, որ ղեկավարներ 7-ին, թիֆլիսի ժողովարանում լինելու է պարահանդէս՝ յօգուտ հայոց «Հրատարակչական ընկերութեան»:

Նոյեմբերի 24-ին, թիֆլիսի կալուածական բանկի թատրոնում հայոց դերասանական խումբը բաւականապէս հասարակութեան ներկայութեամբ ներկայացրեց խորհիւ վ. Գալֆայանի «Արշակ» Բ. օղբերգութիւնը: Արշակ Բ.-ի, Շապուհի և

Գրատարանի դերերը, պարոններ՝ Պետրոսեան, Վարչը և Աբելեան բաւական բարեխղճօրէն կատարեցին: Հայոց յաջորդ ներկայացումը լինելու է առաջիկայ հինգշաբթի օր, քաղաքային թատրոնում՝ և պիտի խաղացվի «Մանուկութիւն» անունով թարգմանական պիէսան:

Թիֆլիսի «Հրատարակչական ընկերութիւնը» խնդրում է մեզ սպաղելու հետեւեւը. «Ընկերութեան անհրաժեշտ է Պարոնանի «Մի պոչոյտ Պոլսի փողոցներում» գիրքը, որ մինչև այժմ անհայտ է այն անձինքներից, որոնք ունեն այդ գիրքը՝ բարեհաճեալ որքան կարելի է շուտ ուղարկել ընկերութեան: Ընկերութիւնը շնորհակալութեան հետ միասին՝ դրա փոխարէն կը տայ նոյն գրքից հինգ օրինակ, սպաղելուց յետոյ»:

Շաբթի, նոյեմբերի 23-ին, ուսաց դրամատիկական խումբը թիֆլիսի արժեւանական թատրոնում ներկայացրեց «Սկեսուր» դրաման, որի բովանդակութիւնը վերջապէս է Օնիի վէպից, և մի վողովի: Սկեսուրի դերը մեծ աջողութեամբ կատարեց ա. Տօկարեկա: Մնացած դերակատարներն ևս պահպանեցին անսամբը: Վերջինիս ներկայացումը արվից յօգուտ քաղաքային որդկերանց սպասարանի: Հասարակութեան բաւական շատ կար թատրոնում:

Վիրապի, նոյեմբերի 24-ին ուսաց դրամատիկական խումբը թիֆլիսի արժեւանական թատրոնում ներկայացրեց Վիկտոր Հիւգօի յայտնի Իլի-Բլազ դրաման, 5 գործողութեամբ: Թատրոնի վարչութիւնը ոչինչ չէր խնայել վերադրելու դրաման շքեղ կերպով դնելու ուսաց բեմի վրա: Յատկապէս այդ դրամայի համար պատուիրած էին թէ նոր զգեստներ և թէ նոր դէկորացիաներ: Այդ երկու ամենից շատ աջողութիւն ունեցան պ. Տօրկատարի Գօն-Յէղար դերասանի դերում և պ. Վլայիլի Իլի-Բլազի դերում: Մանաւանդ սպաւորութիւն գործեց պ. Վլայիլի երրորդ գործողութեան մէջ իր զգացված խաղով և թէ իր դիկցիայով: Թատրոնում բաւական շատ հասարակութիւն կար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄԱՆՍՈՒՅ

Մալաւա-Վալտա, 8/20 նոյեմբերի «Մշակի» յարգելի ընթերցողները, անշուշտ, հետաքրքրի կը լինեն իմանալու հայ երգչին վերաբերելու մանրամասն տեղեկութիւններ, ուստի անձամբ այդ տեղեկութիւնները հաղորդելով ընթերցողներին ներողութիւնն եմ խնդրում, որ դա՛նազան հանգամանքներից ստիպված, ժամանակաւորապէս ընդհատեցի յօդուածներս շարունակութիւնը խաղաղացի: Արտատակահարգողական

չինութիւն, դա հային է պատկանում՝ այնպէս որ այդ բանը մինչև անգամ առասպել է դարձել թէ չեթէ հայը ունենայ մի քանի շայի՝ այն էլ կը տայ քարի, հողի, տների կը շինի»։ և իրաւ, այդ շատ ճշմարտ է. հայերը մէկը միւսի ետեւից չինում են տներ և այդ տների քրէնով ապրում են: Եթէ կան հարուստ թուրք կալուածատերեր և նշանաւոր շինութիւններ ունեցողներ, զրանք բոլորն էլ պապական են, և ժառանգութիւն են ստացել պապերից՝ թուսները. իսկ սքրանց տէրերը մինչև անգամ մի օրոյ ղերք չունեն քաղաքում: Թուրքերը փոքր առ փոքր բաշվում են քաղաքի առանձին թաղերը, որոնք աշքի են ընկնում իրանց նեղ, ծուռուծու փողոցներով. տները շինված են բազի վերջին ծայրում, —փողոցի հակառակ կողմում, իսկ եթէ շինուածքը փողոցի վրա լինի, լուսամտու չէ կարող ունենալ փողոցի վրա: Թէ զրանց փողոցից և թէ զրանց տներից սարսափելի վատ ու կեղտոտ հոտ է փչում,—թէ և սովորաբար զրանք հային կեղտոտ են անուանում, իսկ իրանք իրանց կեղտոտութիւնը չեն նկատում. օրինակ, մի և նոյն առաւելից—որը հոտում է տան առջևից—համ խմելու ջուր են վերցնում, համ էլ մի և նոյն առաւելում հաղարարու կեղտոտ շորեր և ամաններ են լուսնում, իսկ զրանց փողոցներում և քաղաքում գորք կը գտնեք ամեն տեսակ անմաքրութիւններ. օրինակ, ստապիլած շուն, կատու, և այլ հազար ու մի տեսակ աղբեր ու փտած մարմիններ:

ասպարէզը մի այնպիսի ասպարէզ է, մանաւանդ նոր սկսող երգչի, այն էլ հայի համար, որ սկզբից անկարելի է ձեռնհաս լինել իմանալու նրա ճանապարհը:

Չերկրաբաններ, արդէն պարագմունքներս վերջացրած՝ պատրաստվում էի Միլան ուղևորվելու, նուաւորապէս օգոստոսի վերջերին, որովհետեւ տարվայ այդ միջոցին յատկապէս Միլանում, որպէս արտիստական կենտրոն, խմբվում են բոլոր արտիստ երգիչները և երգչուհիները, ուր և հաւաքվում են օպերային թատրոնների իմպրէսարիաները խաղաղացի կամ արտասանանից և ապագայ ձեռքային սեղօնի համար իրանց խմբերը կազմում: Բարեբաղդաբար, ես սկզբից չընկայ Միլանի թատրոնական գործակալների և սոված բեկորտներին ձեռքը, այլ պատահամբ ներկայանալով Մալաւայի արքունական թատրոնի «Teatro Reale» իմպրէզա—դրեկտօրին, որն այն ժամանակ գտնվում էր Նապոլի, վերջինս լսում է ձայնս—երգեցողութիւնս և իսկոյն և եթ իր պայմանն առաջարկում ինձ յիշեալ թատրոնում երգելու համար: Այսպէս՝ բեմական պրակտիկայի նկատմամբ ես իմ առաջին հրաւերը (scrittura) ստորագրեցի, ի նկատի ունենալով, որ իմ առաջին քայլը սկսվելու է մի այնպիսի թատրոնում, որն արդէն յայտնի է թատրոնական աշխարհում: Եւ անհ, արդէն մի ամիս է, որ գտնվում եմ Միլանի կողմից անցրած թատրոնի հետ, որն անկախ կանգնած է երկրակայան կենտրոն և միջնորդ հանդիսանում հեռու ասիական և արիւրկական ազգերի շքեման, հարկադրապետութեան: Մի առժամանակից յետոյ, երբ համարեա մտքով անդիլական նաւատորմը, պատկերով Միլանի կողմից ծովում և Մեծ օվկիանոսում, գումարված կը լինի այս անառիկ հանգոյցում ձմեռելու և երբ տեղական փոքր ինչ մեծոտն կենտրոն աւելի եւ կը դայ,—կայստատեմ աւելի մի ամիսի տեղեկութիւն տալ այս կղզու մասին «Մշակի» ընթերցողներին:

Այժմ խօսեմ ղերեւոյ մասին—Հոկտեմբերի 30-ին (նոյեմբերի 11), չորեքշաբթի օր, ամենաընտիր հասարակութեան ներկայութեամբ, կայացաւ առաջին արտիստական-դերբաւ «Teatro Reale» թատրոնում: Գուրս եկայ անմահ վերջի «Trovatore» օպերայում: Միայն ղերեւոյն առ կարող է զգալ այն ամեն հոգեկան բաբախումը, տանջանքը, որ վարագոյրի բացումից առաջ տիրում է նրա ամբողջ էութեան վրա: Աւելորդ է յիշել այստեղ իմ երեսակայութիւնները, կասեմ միայն այսքանը, որ սովորականից գուրս, ինչպէս առհասարակ լինում են ղերեւոյնանները, ես ինձ շատ աղտու և փտած էի զգում. գուցէ ուրիշները համար յանդգնութիւն լինէր այդ, և ճշմարտ, առանց տատանվելու, առանց շեղվելու, հերոսի նման երգեցի—վերջացրի այդ ծանր օպերան: Մանր է նրա համար, որ ձայնի մեծ ոյժ է պահանջում և համեմատաբար շատ կտորներ ունի երգելու տէնօրը: Վստահութիւնս ամ

Գլխաւորապէս մի բան նկատելի է, այդ այն է, որ զրանց մէջ ընտանեկան սէրը, քաղցրութիւնը, փայփայանքն ու զուրգօրանքը բացակայ են: Մեր կարծիքով այդ նրանից է, որ մի մասնետական ունի մի քանի կանայք և իւրաքանչիւրը էլ երեխաներ: Եւ իւրաքանչիւր մայր աշխատում է իր երեխային համար հոգալ, այդ պատճառով էլ զրանց մէջ ընտանեկան սրբութիւն ու քաղցրութիւն ասված բանը չը կայ: Գրանց երեխաները վերին աստիճանի խղճալի ղերութեան մէջ են գտնվում. անմաքուր ու կեղտոտ, գզգզված շորերով, ոտաբոբիկ, գլխաբաց, նիւսք ու գունատ դէմքով և փոքր ընկած աչքերով: Թուրքը երեխային տուն դնալիս տանում է իր հետ երեխային և միւս օրվայ պաշար ուտելիք՝ շուկայում թխած սանդուկ հաց, սեխ կամ ձմեռուկ, բոլորն էլ բաց կուսն տակին բռնած, տուն մտնելուց յետոյ, թուրքը, անմիջապէս շորերը հանում է, հաստ մերթէ գզակը մի կողմ գցում, մերկ ածելած գլխին դնում է արախիւնը, որը անեղնագործած կամ կարած է դանազան գոյնի շորերից-կտորներից. շայիկի օձիքը բացած երևում է մերկ կուրծքը. շայիկի թևերը վեր քաշած՝ հինգամ ձեռքերն են երևում. վարալիքը հանած—սպիտակ անդալաբաբերով երևում են մերկ ճիւղայած ոտները: Եթէ մարդ պատահամբ զրանց փողոցը աննէ, այն ժամանակ իրան Պարսկաստանում տեղաբնակված է համարվում: Երկու յեան մուլին ընկած ժամանակ, նրանց երիտա-

բացաւ առաջին գործողութեան տեղից տուտու, երբ ժողովուրդը բուռն ծափահարութիւններով մի քանի անգամ ինձ բեմ դուրս կանչեց: Երկրորդ գործողութեան մէջ նոյնը, racconto-ից և վերջապահից յետոյ: Երրորդ գործողութեան մէջ—հիացումն և օվաղիս, bravo-ները և bis-երը կրճատվելու ատկին ինձ «Dicuola pira» նշանաւոր բոմանք, որի մէջ կրճային մօ նոտան ղերաբացից թատրոնը: Չորրորդ գործողութեան մէջ նոյնպէս կրկին տուն miserere միմունչը, ծափահարեցին գուլակց, անընտարից յետոյ: Ամբողջ օպերայի ընթացքում տաւ անգամ բեմ կանչեցին ինձ: Այսպէս՝ յաղթանակը տարած, քաջ ղինուորի նման, ես, ներկայացումից յետոյ, ժայիտը երեսին, ջերկ շնորհակալութիւններս էի յայտնում այն ատեմանթ և անմանթ անձինքներին, որոնք մօտ նայով շնորհաւորում էին ինձ իմ այնողութեան համար. սակայն այդ ամենի մէջ մի հայ անգալը չը կար, որի հետ անկեղծաբար բաժանելի իմ սրտային ուրախութիւնը: Ինձ կօմպլիմենտներ էին ասում, թէ՛ այսպիսի դէբիւտը մի բոլորովին նոր սկսող երգչի համար՝ կատարեալ հրաշք է (miracolo): Հրաշք չէր, այլ եղելութիւն էր և նոյն աջողութեամբ երգեցի երկրորդ և երրորդ անգամները, նոյեմբեր 4/16-ին, երկուշաբթի օր, և—7/19-ին, հինգշաբթի օր: Տեղական մամուլը համակրութեամբ խօսում է շնորհաւորում է իմ նոր արտիստական ասպարէզը. այդ ևս կուղարկեմ ձեզ առանձնատէս:

Թէ դեռ որքան ժամանակ կը մնամ այստեղ և էլի ինչ օպերաներ կերգեմ, այդ դեռ յայտնի չէ. բնու որում դեռ կը շարունակվի «Sproletarian» և ես հետեւապէս փորձառութեան, բեմական արուեստի մէջ կը վարժվեմ, որ շատ կարեւոր է արտիստի համար: Այստեղից անմիջապէս, երկու երեք ամիսից յետոյ հաւանական է, կանցնեմ Նապոլի, որ ընտանիքին հետ պատրաստվում Միլան ուղևորվելու և այնտեղից էլ, գարնան սկզբներին ուղղակի Պետրբուրգ՝ կայսերական թատրոնների դիրկցիային ներկայանալու համար:—Իսկ եթէ դիրկցիան ակելի շուտ ինձ անհայտելու լինի, այն ժամանակ կը փոխվի այս նախադիւր:

«Մշակի» № 118-ի մէջ մեծ ուրախութեամբ կարդացի Պ. Կարա-Մուրզայի նամակը, որը ղերում է ձեռնհաս մարդկանց աջակցութեանը՝ որ և է կերպով նպաստելու իր և իր խմբի ապագայ արտիստական ուղևորութեան աջողութեանը ղերպի Ռուսաստանի և արտասահմանի մի քանի քաղաքները: Ուրախութիւն և սրտանց աջողութիւն չը մաղթել մի այդպիսի ատկուն մարդու ինչպիսին է պ. Ն. Կարա-Մուրզան, և նրա ձեռնարկներով թատրոններ, անհերքելի յանգանք կը համարեմ վերաբերվել ղերպի մի այդպիսի վեմ գործ չեմ կարող, ըստ որում՝ ամբողջ երկու տարի ջերմ համակրութեամբ մասնակցեցի, աշխատակցեցի եմ պ. Կարա-Մուրզայի հետ խմբի կազմակերպու-

որովհետեւ վերջինը համարձակվել էր ձեռք տալ նրա մածոնին:

Առհասարակ լուսաւորութիւնից զուրկ ազգերը աշխատում են հետեւել իրանցից աւելի կրթված ազգերին. ինչ որ բարի է ու օգտակար է, այն վերցնում, սեփականում և պատւաստում են հին վրա. բայց մեղանում մեր զրացի թուրքերի միջ ոչ մի առաջադիմական քայլ չէ երևում: Ինչ որ հին է՝ զրանց համար լու է ու անփոփոխելի. օրին. քրիստոնեայի ձեռքից ուտելու ոչ մի բան չառնել, քրիստոնեային չը ծախել խաղող՝ գինի չինելու համար: Կինը սաւանի մէջ քրիստոնեային (իրանց կարծիքով) ոչչել տեղ է դնում, երեքը քացում է և ապա անցնում, իսկ մահմեդականին տեսած ժամանակ ծածկում է երեսը, նրան չը տեսնելու համար: Մինչև ուսանելի մեր երկրին տիրապետող թուրքերը, որպէս տիրապետող տարրը, առաջնակարգ տեղ են ընենելիս եղել մեր երկրում. նրանք ունեցել են հարուստ կալուածքներ, եղել են նշանաւոր վաճառականներ, ունեցել են նշանաւոր շինութիւններ: Հէնց որ մեր երկրին ընկաւ ուսաց տիրապետութեան տակ, թուրքերի ազդեցութիւնը կամաց-կամաց ընկաւ, ասպարէզից հեռացան, տեղի տալով հայերին: Այժմ առաջնակարգ տեղը հայերն են բռնում, և առաջնակարգ փողոցներում զրանված նշանաւոր շինութիւնները և խանութները բոլորն էլ, սակաւ բացառութեամբ, հայերին են պատկանում. որտեղ կը տեսնեք մի գեղեցիկ նոր

թեան մէջ: Իմ կողմից հրաւիրում եմ մեր հայ հասարակութիւնները բարեփոխելու ուղղութիւնը որովհետեւ այդ ինքն ըստ ինքեան պատուաբեր գործը, որին զուտ կանգնած է ինքը պ. Կարա-Մուրզա և արարիներ ընթացքում, յաղթելով բոլոր նիւ- վանքան և բարոյական արգելքներին, հասցրել է իր խոսքը այն կատարելութեան, որ մինչև ան- յամ հրաւիրում է ուրիշ քաղաքներին: Մեր ու- ղիկը հայ դասակարգի, մեր հարուստ դպրոցների և քաղաքացիների, բարեգործական ընկերու- լիկների իսկական պարտքն է քաջալերել այդ արդուն իր գործի մէջ բարոյապէս և նիւթապէս: Երբ դրանով ճիշդ է գրվում կանոնադրել մեր քաղաքային ժողովրդական երգերը, որոնք տարա- յապաշար սեփականացած են մեր հայ տիրա- յունքներին և աչքի են ընկնում: Այդ քաջալերումը կա- յուցնում է մի գլխաւոր բան. պ. Կարա-Մուրզա միջոց կունենայ այժմից կամ ճանապարհորդու- թեան միջոցին երգեցողութեան մի լաւ, մասնա- գէտ մակարոն հրաւիրել խմբի համար, ըստ ո- ղիկ խմբի, այսպէս ասած, ձայնակալ (voce- le) մասը այդ մեծ կարիքն ունի և չէ կարելի պահանջել, որ մի մարդ ամեն բանի մէջ մասնա- գէտ լինի: Այդպիսով միայն կարելի է խմբին վերին կատարելութեան հասցնել և ամեն մէկի համար, ում թանգ արժեք մեր աղջկային ժողովու- լիկն իմ սասածը:

Որքան որ ուրախութեամբ շնորհաւորել եմ ու- ղիկը հայոց թատրոնի գոյութիւնը թիֆլիսում, ցան- կանալով նրան յարատեւութիւն, երջան և ցա- ւում, ամիսսում եմ, որ սպերային ներկայացում- ները այլ ևս չեն արվում թիֆլիսի քաղաքային թատրոնում: Երանի թէ այդ դադարումը ժամա- նակաւոր լինէր և հանգամանքների շնորհով բոլոր- լովին չը գրվելը թիֆլիսը երաժշտական այդ մեծ բաւականութեամբ:

Նամակիս վերջ տալուց առաջ աւելորդ չիմ համարում մի քանի խօսք ասել մեր նոր երգիչ- բարիտոն պ. Կարապետ Թովկալի վերաբերմամբ: Նա արդէն հաստատված է Նապոլի և իմ մեկնու- միցն առաջ ցոյց տուի նրան այն ամեն ձեռնար- կութիւնները, որոնց մէջ պէտք ունի առհասարակ նորերը: Երանի թէ այդպիսի շատ երիտասարդ- ներ զայն այսուհետ ղէպի խօսքի և ես զըր- կանաց կընդունէի նրանց առաջնորդելու այն բանում, որի մէջ կարող եմ Նա այժմ սովորում է Carlo Vinter մանտորի մօտ, որի մօտ և ես սեր ընտելութիւն ունեմ, այն է՝ Ռուսաստանը և Ֆրանսիան յայտարարում են, որ իրանք փո- խադարձապէս կը պաշտպանեն միմեանց իրանց պետութիւններին վերաբերելով բոլոր հարցերում: Այդպէս, որինակ, Ֆրանսիան պէտք է պաշտպա- նէ Ռուսաց քաղաքականութիւնը Բալկանեան թե- սակալի վրա, իսկ Ռուսաստանը պէտք է պաշտ- պանէ Ֆրանսիական քաղաքականութիւնը Եւրոպ- տոսում: Սակայն համաձայնութիւնը միայն պաշտ- պանողական ընտելութիւն ունի այն ղէպերում,

իւր մէջ առաջին օրինակն են հանդիսանում և- ընտելութեան գործում և սխալված չեն իրանց ընտելութեան մէջ: Երանի թէ մեր միւս հարուստ հայերը օրինակ առնէին այս երկու պարունակից և վաղ թէ ուշ ազատէին մեր կողմնակալ ձայ- նեղ երիտասարդներին՝ մաշկու, տանջելու իրանց ընտելան հարստութիւնը ասիական կոշառ և կո- պիտ երաժշտութեան ազդեցութեան տակ:

Մեր միւս երգիչ-բարիտոն պ. Ամիրջանեանին շնորհակալ եմ անհատեան ընտելութիւն. նա արդէն հաս- տատված է Միլանում և սովորում է յայտնի Ronconi պրոֆեսորի մօտ և իր հրաշալի ձայնով մեծ տպաւորութիւն է գործել Միլանի երաժշ- տական շրջաններում: Այսպէս՝ սրտանց աչողու- թիւն, տոնչուսութիւն և արիւթիւն մաղթելով մեր երկու երիտասարդ բարիտոններին, վերջապ- նում եմ սողերս, — միւս անգամին թողնելով Մարտայի ընդհանուր նկարագրութիւնը «Մշակի» յարգելի ընթերցողներին համար:

Ն. Շահամյան

ՍՄՏԱԿԻՆ ԿՈՒՐՆԵՐ

—Վրնայից լրագրիչներին հեռագրում են. «Այստեղի քաղաքական շրջաններում ուսուց- արտաքին գործերի մինիստր Գրիսի արտասահ- մանեան ճանապարհորդութեանը մեծ նշանակու- թիւն են տալիս: Հաւատարմութեամ են, որ Գրիսի- Հաւանում, Բերլինում և Պարիզում արած իր այցե- լուծութիւններով վերահաստատեց բարեկամական յարաբերութիւնները Ռուսաստանի և եւրոպական պետութիւններին մէջ և փարսոսեց նրանց մէջ տիրող փոխադարձ կասկածը:»

—Բերլինից հեռագրում են, թէ կրկին լուրեր են տարածվել, որ գերմանական կայսերական կանցլեր Կարլիսի չուտով հրաժարական կը տայ իր պաշտօնից և իբր թէ հաւանականութիւն կայ, որ Վրնայի կայսրը հաշտվելու է իշխան Բիս- մարկի հետ: Սակայն այդ լուրերին մեծ զգուշու- թեամբ պէտք է վերաբերվել:

—«Eclair» լրագրիչը հաւատարմութեամ է, թէ ին- ղրն «հաստատ աղբիւրից» իմացել է, որ իբր թէ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրի Պարիզ ժողով նպատակն էր այն արձանագրութեան ստորագրութիւնը, որի հիմունքները քննված և մշակված էին գրաւոր յարաբերութիւնների միջո- ցով: Արձանագրութեան յօդուածները խաղաղա- մէր ընտելութիւն ունեն, այն է՝ Ռուսաստանը և Ֆրանսիան յայտարարում են, որ իրանք փո- խադարձապէս կը պաշտպանեն միմեանց իրանց պետութիւններին վերաբերելով բոլոր հարցերում: Այդպէս, որինակ, Ֆրանսիան պէտք է պաշտպա- նէ Ռուսաց քաղաքականութիւնը Բալկանեան թե- սակալի վրա, իսկ Ռուսաստանը պէտք է պաշտ- պանէ Ֆրանսիական քաղաքականութիւնը Եւրոպ- տոսում: Սակայն համաձայնութիւնը միայն պաշտ- պանողական ընտելութիւն ունի այն ղէպերում,

եթէ երկու պետութիւնները միմե անհատեան ըն- յարձակմանը:

—Մի քանի ամիս է արդէն, որ գերմանական կայսրի հրամանով արշաւանք է սկսված Գերմանիա- կայսրի հրամանով արշաւանք է սկսված Գերմանիա- կանանց ղէմ: Այդ նպատակին հասնելու համար, գերմանական կայսրը ամեն միջոցներ գործ է դնում թէ օրէնսդրական ճանապարհով և թէ անձնապէս առանձին հրամաններ արձակելով: Այժմ «Memorial diplomatique» լրագրիչը հաւա- տարմութեամ է, թէ հակառակ բոլոր հերքումներին, գերմանական կայսրը, ուղղութիւն չը դարձնե- լով իր պատարկանատու մինիստրների վրա, ան- միջապէս ղիմեց անդրիական կառավարութեանը ինչպիսի հաղորդել իրան անգլիական օրէնսդրու- թեան յօդուածները՝ անառակութեան վերաբեր- մամբ: Կայսրի այդ վարմունքը համարվում է ոչ սահմանադրական քայլ, և գերմանական մինիստր- ները ղգոճ են գերմանական կայսրի այդ վար- մունքից:

ՍՄՏԱԿԻՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍՍՈՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 նոյեմբերի: Մօսկվայի միտրո- պոլիտ Եօաննիսիկին հրամայված է կիւնիլ և Գալի- ցիի միտրոպոլիտ լինել: արքեպիսկոպոս Լեւո- սիին հրամայված է լինել Մօսկվայի միտրոպո- լիտ:

ՎԻԵՆԱ, 22 նոյեմբերի: Գնեբալ Նիէն ջար- ղից կիւնիստից ղէպի արեւելք շարժվող թշնա- մուն, որի առաջնորդը և 600 մարդիկ սպանվե- ցան: Ապստամբները սպանեցին մօնղոլական պրինցիների մէկին:

ՎԻԵՆԱ, 22 նոյեմբերի: Վիւրաբոյժ Բիլրաւ խօսեց պատգամաւորութիւնների մէջ ապագայ պատերազմների սարսափելի սպանիչ յատկու- թիւնների և ահագին թուր ըմբռնելի անհրաժեշ- տութեան մասին: Բիլրաւի ձառը ամենապայծառ բողոք են համարում պատերազմի ղէմ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 նոյեմբերի: Բարձրագոյն հրամանով, թագաժառանգ Գեորգիի Նախա- գահութեամբ, հիմնված է մի առանձին մասնա- ժողով, որպէս ղի ապահով վիճակի մէջ ղէի՝ սովետանջ տեղերի համար երդ ժամանաւոր բա- ռեգործութիւնները, տարով գործին համապատաս- խան ուղղութիւն և գործունեութեան միութիւն: Հրամայված է, որ այդ մասնաժողովի անդամներ լինեն, գնեբալ-աղիւտան Ֆոն-Կառ-Ֆոման, իս- կական զաղանի խորհրդական Պրեզիդենտի Գեորգի-Կարապետ Օստրոֆիկի, Գուրնով, գնե- լալ-աղիւտան կոմս Վորնցով-Գաշիով, հաճ- մէյստեր կոմս Ստրոգանով, և գաղտնի խորհրդական Ֆոն-Պլեյզլ, ղիւնելով վերջինի վրա, գործավարու- թեան պարտաւորութիւնը: Մասնաժողովի խորհր- ղակցութիւններին, Օգոստապիտա Նախագահի կող- մից կը հրաւիրեն այնպիսի անձինք, որոնք ի-

րանց տեղեկութիւններով և փորձառութեամբ կարող են օգուտ բերել կարօտեաններին նպաստե- լու գործին: մասնաժողովը ընդունում է նուիրա- տուութիւններ և գործադրում նրանց, տեղական հիմնարկութիւնների աջակցութեամբ, հսկում է, որ նուիրատուութիւնները կանօնաւոր կերպով գոր- ծադրվեն և միջոցներ է ձեռնարկում, որ բարե- գործական ձեռնարկութիւնները համապատաս- խան ընթացք ունենան տեղական իշխանութիւն- ների և հիմնարկութիւնների կարգադրութիւնների հետ: Ներքին գործերի մինիստրութիւնը վճարեց զաղաքները տալ մասնաւոր յայտարարութիւնների սպագրութիւնը «Русская Жизнь» լրագրում: Յօդուտ սովետների վիճակախաղի տոմսակներ վաճառելը կը սկսվի ղեկեաններին 5-ից, արքու- նական և մասնաւոր բոլոր կրեդիտային հիմնար- կութիւններում: Տիրաժը տեղի կունենայ ամի- ջապէս, տոմսակները սպառելուց յետոյ: Կար- գադրված է, որ ներքին գործերի մինիստրու- թեան գիւղատնտեսական բաժնի գերեկատը Վրն- նիակով կը մասնակցի սենսատի նիւտերին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Նոյեմբերի 22-ին

Լճործի վրա 10 ֆունտ արժէ . . .	101	90	4
Բերլինի վրա 100 մարկ . . .	50	05	0
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ . . .	42	50	0
Ռուսի . . .	արժէ . . .	8	25
Մարապին կուպոններ . . .	165	75	0
Արծաթ . . .	1	19	0
Բորսային ղիսոյններ . . .	6 1/2	8%	0
Պետ. բանկի 5/0 տոմս 1 շրջանի . . .	103	25	0
— — — — — 2-րդ . . .	103	0	0
— — — — — 3-րդ . . .	—	—	—
— — — — — 4-րդ . . .	—	—	—
— — — — — 5-րդ . . .	—	—	—
— — — — — 6-րդ . . .	—	—	—
6 1/2 օսկայ ղէնտա	168	50	0
4 1/2 օսկայ փոխառութիւն	—	—	—
Արեւելեան 5 1/2 փոխառ. 1-ին շրջ. . .	—	—	—
— — — — — 2-րդ . . .	101	50	0
— — — — — 3-րդ . . .	101	50	0
Ներքին 5 1/2 առաջին փոխառութիւն . . .	240	0	0
— — — — — երկրորդ . . .	218	50	0
Պետական երկաթուղային ղէնտա . . .	102	75	0
5 1/2 ղէնտա	—	—	—
4 1/2 ներքին փոխառութեան	95	50	0
5 1/2 գրաւ. թղթ. այն. կալ. բանկի . . .	101	25	0
Աշն. կալ. բանկի խաղաղութեան գրաւ. թղթ	202	0	0
5 1/2 1/2 վկայակ. գիւղ. հող. բանկի . . .	104	50	0
4 1/2 1/2 գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդիտ. ղիւնել. . .	151	0	0
— — — — — թղթաւ.	100	50	0
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ղիւնելութեան օրկապիտաներ . . .	100	37	0
Մօսկվայի քաղաք. օրկապիտաներ . . .	100	25	0
Օրկապի օրկապիտան	100	50	0
Թիֆլիսի	—	—	—
Գրաւ. թղթ. թիֆլիսի կալ. բանկի . . .	—	—	—
— — — — — փոխապիտան	—	—	—

Ս. Պետերբուրգի բորսայի տրամադրութիւնը խաղաղ է:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԻՆԻ

ազան է կանչում՝ զա նշան է խօսքը ներս գա- լու, և բոլորն էլ խոսկելով ներս են թափվում խօսքը:

Գրանց մէջ ամառվայ արձակուրդ ասած բա- նը չը կայ. ամառը սկսվելուն պէս, իւրաքանչիւր մօլա ժողովում է իր աշակերտներին և զնում մէ- ջըի բազը, մի մեծ յնարի ծառի տակին նստեցնում նրանց փախվածները վրա. աշակերտները, գլուխնե- լը ծածկած, օրօրվելով կարգում են բարձրաձայն. նրանց հետ հաւատարապէս նստած են թէյալա- ճառը, հին կօշիկ կարկառող մաշաղին, ղերձակը, մանրուք ծախողները և այլ պարագանքի տեղ անձինք:

Մուհամադի գրած օրէնքով մուսուլմանը խմիչ- քիւն չը պիտի գործ անի, բայց այժմեան թուրք երիտասարդներից համարեա ոչ ոք չէ պահում այդ օրէնքը. այդ կէտում արդէն նրանք շատ ա- ռաջ են դնացել, և հայերից մինչև անգամ շատ են խմում զինի ու օղի:

Ահա այսպիսի վիճակ է ներկայացնում թուր- քաց կեանքը Երևանում. ոչ ոք չը կայ մտա- ծող դրանց մասին: Տարին մի անգամ նրանք ահագին գումար են ժողովում և գարնան սկզբում հրախաղութիւն են կատարում, որի համար մի խոշոր գումար է ծախսվում, մինչդեռ այդ փո- ղով կարելի էր պահել մի տարրական կանօնա- ւոր դպրոց:

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ց Ի Ր Կ

Ն Ի Կ Ի Տ Ի Ն Ե Ղ Բ Ա Յ Ր Ն Ե Ր Ի

Այսօր, երեքշաբթի, 26-ին նոյեմբերի, հանդիսաւոր ներկայացում, բնէֆիս ցիրիկի կառավարիչ Պ. Ա. Նիկիտինի: Մասնակցում են ամենալաւ արտիստները ոյժերը: Առաջին անգամ հանդէս դուրս կը կան վարժված երեկելի եզներ: Ամբողջ խումբը կուենայ նոր համազգեաններ: Բնէֆիսիանսը հանդէս կը բերի վարժված մի ձի: Վերջում մեծ պանտոմիմ «Պան-Տիէրրովսկի»: ՍԿԻՋՐԸ 8 ժամին երեկոյեան:

ԿԻՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ր. ՀԷՂՈՒԲԵԱՆ

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր, 9 ժամից առաւօտեան մինչև 5 ժամ կէսօրից յետոյ, Գոյովինսկի պրասպեկա, տուն Անանովի, № 22. 1—15

Պատիւ ունեմ յայտնել ի դիտութիւն յարգելի հասարակութեան, որ իմ գեղարուեստական ԱԼԲՕՄԸ փոխանակ խոստացած 30 պատկերի, 32-ից կը լինի բաղկացած և որովհետև արդէն լոյս տեսնելու վրա է բաժանորդագրութիւնը դադարեցրած է: Վաճառվելու համար պատրաստ կը լինի նոյեմբերի վերջերին: զինը 5 բուրլի: կը վաճառվի Կինարձական դրամաձառանցում: 1—1

ՊՈՂՈՍ ՏԷՐ-ԱՍՏՏՈՒԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՈՒՄ ղեկավարի 4-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է անուրդ (առանց կրկնաձրգի) կապարով տալու ներսիսեան հին դպրոցի ներքնայարկի 36 կրպակները հանդերձ նիւթերով և սառուցանով: Պայմանաթուղթը կարելի է կարգալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի և տօներից, առաւօտեան 10-ից մինչև 12 ժամը: 2—3

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՈՒՄ 4-ին ղեկավարի ամսի 1891 ամի, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է երկրորդ անգամ անուրդ (առանց կրկնաձրգի) կապարով տալու նոյն դպրոցի կալուածքը № 46 և 49 (ընծայած հանդուցեալ Յարութիւն Արջեանցից), որոնք գտնվում են Կուր դերի հեղեղատի «Մաղի» վրա: Պայմանաթուղթը կարելի է կարգալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան 10-ից մինչև 12 ժամը: 2—3

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ցանկանում է պաշտօն ունենայ Թիֆլիսի առևտրական աներկց կամ գրասենեակները մինում: Գիտէ հայերէն, ռուսերէն և լատիներէն լեզուները: Կարող է երաշխաւոր էլ առաջարկել: Հասցէի մասին զիմել կամ «Մշակ» խմբագրատունը, կամ պ. Մովսէս Վարդանեանի տպարանը, Վերամիսնոսկայա փողոցի վրա: 5—6

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Է Վ Է Լ Ի Ն Ա

ԳԻՐԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ՎԷՊ (հոգեբանական էտիկ)

Գինը 50 կոպէկ (պօստի ծախսով)

Մտխովում է. «Մշակ» խմբագրատանը, Թիֆլիսի դրամաձառանցում և Միջպէլեան կամուրջի վրա գտնվող Յովհաննէսովի գրամաձառանցում: 6—20

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐԻ ԹՂԹԻ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐԻ ԵՒ ԳԻՂԱՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՍԵՐԳԷՅ ՄԻԽԱՅԼՕՎԻՉ ԱՆԱՆՕՎԻ

Զգուշացնում է իր բոլոր աւանդներին, որ վերջին ժամանակներս, աչքի առջև ունենալով անաղի պահանջ իր ապրանքների և նրանց բարձր արժանաւորութիւնը, հանդէս եկան բազմաթիւ կեղծումներ, և մինչև անգամ «Анановъ» ազգանունը նմանողութեան է ենթարկում, ապրում է մի և նոյն տառերով Анановъ բառը: Հասկանալի է, որ այդ անվում է այն նպատակով, որ Անանովի լաւ տեսակի ապրանքների հետ միաժամանակ ծախվին և իրանց ստոր տեսակի ապրանքները, որոնք Անանովի ֆաբրիկայի ապրանքների հետ ոչինչ նմանութիւն չունեն: Թէև այդ տեսակի նմանողութիւնները և ապացուցանում են, որ Անանովի ապրանքները ամեն մրցութիւնից դուրս են, սակայն չը կամենալով որ հասարակութիւնը մոլորութեան մէջ ընկնի և վատ ապրանքներ ձեռք բերի, Անանովի ֆաբրիկան զգուշացնում է, որ իր թղթերի իւրաքանչիւր թղթը կրում է Ֆիլմայի գրուածը և պէտք է պահանջել, որ բոլոր կտիկեաների վրա ստորագրված լինի Սերգէյ Անանովի ստորագրութիւնը:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

Անանովի գործարանի պայտրոնների թղթի տեսակները և դիզաները պատրաստվում են ֆրանսիական ամենալաւ և ամենա թղթից (արժանացած է Բժշկական վարչութեան թղթութեան մարտի 21-ին, 1889 թ.), համարվելով աշխարհի ամենալաւերը և վարձատրված լինելով 1888 թ-ին Բրիտանի համաշխարհային ցուցահանդէսում մեծ արժանիաց մեդալով, 1889 թ. Մադրիդի ցուցահանդէսում մեծ ոսկեայ մեդալով, նոյն թ-ին Մադրիդի jury շնորհից Անանովին diplome d'honneur, որը համապատասխան է մի պետական գերբին: Վերջապէս 1890 թ-ին Անանով ստացաւ Բրիտանի միջազգային մրցման ժամանակ մեծ ոսկեայ մեդալ: ՀԱՍՅԷՆ, Ростовъ на Дону, Сергѣю Михайловичу Ананову. 4—10

ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ վաճառականական դասակարգին պատկանող իւրաքանչիւր անձի համար ու ՄԱՏՁԵԼԻ ՁԵՆՆԱՐԿ առևտրական հաշարարութիւնը առանց ուսուցչի օգնութեան ուսուցնանքիւր համար:

Ս. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՁԵՆՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Տեղեաների լիակատար աղիւսակներով, 1-ից մինչև 10.000 բուր. համար. 10/10-ից մինչև 120/0. Վաճառվում է եղբայր Ծովանովների բանկային գրասենեակում և հեղինակի մօտ. Թիֆլիս, Нагорная ул., № 9. Օտարաբաղադրացիք զիմում են վերջին հասցեով՝ С. П. Мануэляну. Գինն է 1 բուրլի: ֆոտի ծախս 21 կ. Գրամաձառանքներին զիմում կը լինի: 39—150

ՍԱՐՊԻՆԿԱ ԱՍՎԱԾ ՀԻՒՍՈՒԱԾԻ

„Ա. ԲԷՆԴԵՐ, ՈՐԴԻՆԵՐՈՎ, Ա. ՍՏԵՓԱՆՕՎ ԵՒ Վ. ԲԷՆԴԵՐ“

ԳՈՐԾԱՐԱՆՏԵՐԵՐԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

ՍԱՐԱՏՕՎԻՑ

Յայտնում է Թիֆլիսի պատուելի հասարակութեանը, որ բաց է անում յատուկ մազաղին սեփական պատրաստութեան սարպինկա ամպած հիւսուածքը, աղլուխները և բամբակեայ դուլպաների զործուածները Թիֆլիսում ծախելու համար:

Սարպինկա մի հիւսուածք է, որը պատրաստվում է ձեռքի միջոցով և այդ նիւթից կարող են պատրաստվել կանանց ամենաշքեղ զգեստներ, մանուկների զգեստներ և տղամարդկանց շապիկներ:

Մազաղինը գտնվում է Թիֆլիսում, Սոլոխուլայ, Աղաբաբովի տանը, որտեղ առաջ գտնվում էր Զիթախովի գրասենեակը:

ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ ՄԱՍ ՄԱՍ

10—20

Միայն ֆաբրիկային այդ ժարկա կրելով, վաւեր է համարվում:

ՄԻ ՀԱԶԻՐ

Մեղրից և խոտերից պատրաստված մաշկ-կաւրակա և կոնֆետներ

Լ. Գ. ՊԵՏԵ ԵՒ ԸՆԿ. ԲԻՒՍԼԱՌԻ ՄԷՋ:

Գիմական վերածութեամբ և բժշկական փորձերով ապացուցված է, որ այդ պրեպարատները չեն պարունակում առողջութեան համար որ և է շնասակար բաղադրութիւններ, և այդ պատճառով նրանց ներմուծումը Ռուսաստան և նրանց այդտեղ ծախելը թույլատրված է:

Գինը. շիշը 1 ր. 25 կ. և 2 ր. 40 կ. կօնֆետները 30—50 կօպ:

Գլխաւոր պահեստ Ռուսաստանում Վ. ԱՌԻԻԻԻԻ մօտ

ՊԵՏԵՐՈՒԳՈՒՄ, Կօլոկոլնայա 18/19

Վաճառվում է Ռուսաստանի բոլոր դեղագործարաններում և ղեկատներում:

2—16 (ամսի 10 և 25)

НОВЫЕ НОМЕРА

„ТАНЦЪ“

ВЪ ТИФЛИСѢ

въ центръ города, на Голубинскомъ проспектѣ. Извѣстно и чисто меблированнаго номера отъ 60 коп. до 5 руб. въ сутки; помѣщаются большыя комнаты.

Пища свѣжая и вкусная.

36—6

ՆՈՐ ՀԻՐԱՆՈՑ

„ՊԱՆԻՍ“

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Քաղաքի կենտրոնում, Գոյովինսկի պրասպեկայի վրա: Գեղեցիկ և մաքուր կահավորված սենեակներ. օրը 60 կօպէկից մինչև 5 րուբլի. ամառվ մեծ զիմում է անվանում:

Կերակրելուըը թարմ և համով:

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM. ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանծաւոր և ուղղակի երթմանկութիւն ՄԱՐՍԵԼԻՑ դէպի ԲԱՌՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբթի մի անգամ, չորեքշաբթի 9/21 յունվարից սկսած ԵՒ ՓՈԽՄԱՐՁ

Բաթումից Մարսել, մասնով Տրապիզոն, Սամսոն, և Կ. Պոլիս:

ԲԱՌՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱԻԵՐԸ ԴՈՐՈՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Table with 4 columns: Date, Ship Name, Departure, Arrival. Includes dates like 6/18, 20, 24, 11/23 and ship names like ՄԱՆԿԱ, ՏԻԲՈՒԷՆ, ԲՕՇԷԼ.

և այլն, երկու շաբաթ մի անգամ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, 4 ժամին կէսօրից յետոյ: Տօմակների գնըը ուղղակի երթմանկութեան Բաթումից դէպի Պարիզ իսկական գինը պակեցրած են:

Տեղեկութիւնները համար ճանապարհորդներին և բեռների մասին թող բարեհամբ զիմել ընկերութեան ազնաներին. ԲԱՌՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիսին, Նաբերէժնայա Թիֆլիսում պ. Վիկտոր ԳՄՐՆՈՒՆ, Միջին-փողոցում, նախկին զինեղալ ՏԵՐ-ԱՍԱՏՈՒՐՈՒՄ տանը, ԲԱԳՐՈՒՄ, Սամուէլ Գիլլարովին, Կօլի-բիակինկայա հրապարակ, և ՆՕՎՕՐՈՒՄՍ ՍԿՈՒՄ պ. Լուի Բընօին: 4—6 (ե. շ.)

ԱՐՏՈՆԱՑԱԾ ԵՒ ԱՆԸՆԴՀԱՏԱԲԱՐ ԲԱՆՈՂ

ՊՐԷՍ ԽՈՏԻ ՀԱՄԱՐ

Նմանապէս բուրլի, բամբակի, կանեփի համար և այլն Ռուսաստանում յայտնի է ԼԻՊԶՍԸ և ընկ. գործարանից, ուղարկված է վաճառման համար յատկապէս Կոնկատում: Այդ պրեսի տակ սեղմված խոտից մի վազօնի մէջ մտնում է 600 պուր: Կարելի է օրական աւելի ընտ 1000—1300 պուր այդ պրեսի տակ զգեք: Պրեսը կարելի է տեսնել կամ նրա մասին տեղեկութիւններ ստանալ ԷՋՄԱՎՆՈՒՄ (Երևանեան նահանգում), Լ. Գ. Խան-Աղեանի մօտ: Նամակով պատասխան ստանալու համար պէտք է ուղարկել պօստային 7 կօպէկանոց մարկա: Հասցէն. Эчмядзинъ (Эрив. губ.) Л. Е. Ханъ-Агову. 2—2